

MUÂVİYE b. HUDEYC

(معاوية بن حديج)

Ebû Nuaym (Ebû Abdîrrahmân)
Muâviye b. Hudeyc b. Cefne
es-Sekûnî el-Kindî
(ö. 52/672)**Sahâbî,**

Emevî kumandanı.

Kinde eşrafından olup Eş'as b. Kays'ın halasının oğludur. Yermük Savaşı'na ve Amr b. Âs'ın emrinde Mısır'ın fethine katıldı. Amr tarafından Fustat'ın kuruluş planının hazırlanması ve mahallelerin kabilelere dağıtılmasında görevlendirildi; ardından İskenderiye'nin fethi müjdesini Hz. Ömer'e ulaştırmak için Medine'ye gönderildi. 31'de (652) Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh kumandasında Nûbe üzerine düzenlenen seferde bir gözünü kaybeden Muâviye b. Hudeyc, askerî başarıları sebebiyle Hz. Osman devrinde kumandanlık görevine getirildi ve 34 (654-55) yılında ilk İfrîkiye seferini gerçekleştirdi. Arkasından Mısır'a yerleşti ve ateşli bir taraftarı olduğu Hz. Osman'ın halifeliğinin son yılında valinin Medine'ye gitmek için Fustat'tan ayrılması üzerine yönetime el koyan Muhammed b. Ebû Huzeyfe'ye karşı mücadele başlattı (Şevval 35 / Nisan 656). Hz. Osman'ın şehid edilmesine şiddetli tepki gösterdi ve kendisini destekleyenlerden onun katillerinin cezalandırılmasını sağlamak amacıyla bağlılık yemini aldı. Büyük bir düşmanlık beslediği Hz. Ali'ye karşı Muâviye'nin tarafını tutarak onun en yakın adamları arasına girdi ve Amr b. Âs ile anlaşmasında büyük rol oynadı. Muâviye'nin ordusunda Sıffîn Savaşı'na katıldıktan sonra Mısır'a döndü ve Mesleme b. Muhalled ile birlikte Hz. Ali'nin valisine biat etmeyen Hz. Osman taraftarlarını Hiribtâ'ya (Haribtâ) götürdü.

Vali Kays b. Sa'd'ın kendilerine iyi davranması ve atıyalarını ödemesi sebebiyle onun zamanında beklemeyi tercih eden Muâviye b. Hudeyc ve arkadaşları, Kays'ın yerine Muhammed b. Ebû Bekir tayin edilince Muâviye'nin de yardımıyla harekete geçtiler. Muâviye b. Hudeyc, Amr b. Âs'ın emrinde Mısır'ın Hz. Ali'nin valisi Muhammed b. Ebû Bekir'in elinden alınmasında önemli rol oynadı; rivayete göre onu bizzat öldürmüş ve cesedini yaktırmıştır. Emevî Devleti'nin kuruluşundan sonra Muâviye'nin, Hz. Osman'ın şehâdeti dolayısıyla yaşanan karışıklıklar sırasında itaatten ayrılan İfrîkiye'ye karşı hazırla-

dığı ve içinde bazı meşhur sahâbilerin de yer aldığı ordunun kumandanlığına getirildi (45/665). Karargâhını Kayrevan'ın 12 km. kuzeybatısındaki Karn dağının eteklerinde kuran Muâviye b. Hudeyc, İfrîkiye'ye düzenlediği bu ikinci seferinde Süse liman şehrinin fethini gerçekleştirdi ve güçlü Bizans donanmasının İfrîkiye sahillerine asker çıkarmasını engelledi. Bu arada Celûlâ ve Benzert (Bizerte) başta olmak üzere bölgedeki pek çok merkezi ele geçirdi; fethettiği topraklarda kendi adıyla anılacak pek çok kuyu açtırdı. Bazı kaynaklarda onun Sicilya'ya karşı 200 parçalık bir donanma gönderdiği ve adaya çıkan askerlerin bir ay orada kalıp bol ganimet ve esirle geri döndükleri yolunda -doğruluğu kanıtlanamayan- birtakım bilgilere de rastlanmaktadır. İbn Sa'd, Taberî ve İbnü'l-Esir gibi tarihçiler onun Mısır valiliği görevinde bulunduğundan bahsetmektedir. Ancak Kindî ve İbn Tağrîberdî gibi asıl Mısır tarihçileri, kendisini valiler arasında saymamış ve söz konusu yıllarda bu görevin Utbe b. Ebû Süfyân, Ukbe b. Âmir ve Mesleme b. Muhalled tarafından yürütüldüğünü belirtmişlerdir ki doğrusu da bu olmalıdır.

Başarılı bir asker ve devlet adamı olarak nitelendirilen Muâviye b. Hudeyc bazı rivayetlere göre 50 (670) yılında tekrar Kuzey Afrika seferine çıkmıştır. Daha sonra Mısır'a (Fustat) yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre sahâbîdir; Hz. Peygamber'le görüşmüş ve ondan birkaç hadis rivayet etmiştir (İbn Hacer, VI, 147). Onun Mısır âlimlerinin önde gelenlerinden olan oğlu Abdurrahman da Mısır'da kadılık ve şurta âmirliği yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 503; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 13-31; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 183, 193-194, 197; Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), III, 160-172; a.mlf., *Fütûh* (Rıdvân), s. 229-239; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 229, 254-255; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâzû'n-nüfûs* (nşr. Beşir el-Bekkûş – M. Arûsî el-Matvî), Beyrut 1403/1983, I, 15-17, 20-24, 28, 30; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1413-1414; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), LIX, 15-29; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 89-90; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 9-19; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, III, 37-40; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 147; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 63-65, 108-110; Nadir Özkuyumcu, *Fethinden Emevîlerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika* (doktora tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70-72, 76-77, 133-145; Ch. Pellat, "Mu'âwiya b. Hudaydi", *EI* (İng.), VII, 269.

NADİR ÖZKUYUMCU

MUÂVİYE b. SEVR

(معاوية بن ثور)

Muâviye b. Sevr b. İbâde
b. el-Bekkâ el-Âmirî el-Bekkâi**Sahâbî.**

100 yaşlarında iken 9 (630) yılında Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüştüğü dikkate alındığında 530'dan önce doğduğu söylenebilir. Âmir b. Sa'saa kabilesinin Benî Bekkâ koluna mensuptur. Resûl-i Ekrem'le yapılan görüşme, Bekkâ oğullarını temsilen Muâviye b. Sevr başkanlığında oğlu Bişr, Fücey' b. Abdullah ve el-Esam diye bilinen Abdüamr b. Kâ'b el-Âmirî el-Bekkâi adlı köleden meydana gelen heyet tarafından gerçekleştirilmiştir. İbn Hacer, heyetin Bekkâoğullarından bu üç ismin de içinde bulunduğu bir topluluktan oluştuğunu söylerken (*el-İşâbe*, I, 53) İbn Kesîr heyetin otuz kişiden meydana geldiğini ileri sürmüştür. Görüşmeden sonra İslâmiyet'i kabul eden heyet mensupları Resûlullah'ın tâlimatıyla hazırlanan bir evde birkaç gün misafir edilmiş ve kabileleri adına Hz. Peygamber'den emannâme olarak geri dönmüşlerdir. Emannâmenin bizzat heyet başkanı Muâviye b. Sevr'e veya Fücey' b. Abdullah'a verildiği kaydedilmiş (İbn Sa'd, I, 304; İbn Hacer, III, 430), Resûl-i Ekrem tarafından Abdurrahman adı verilen heyetin diğer üyesi Abdüamr b. Kâ'b, Suffe ashâbı arasında yer almıştır.

Muâviye b. Sevr'in, Hz. Peygamber'in yanına gelmeden önce oğlu Bişr'i yapacakları görüşmenin âdâbı hakkında bilgilendirdiğine ve huzura varıldığında Resûlullah'ı selâmlayıp ondan hayır ve bereket için dua istemesini tavsiye ettiğine bakılırsa onun bu ziyareti İslâmiyet'i kabule hazır bir ruh hali içinde gerçekleştirdiği anlaşılır. Görüşme sırasında Muâviye b. Sevr, ihtiyarlığında kendisine çok iyi davranan oğlunun yüzünü sıvazlamasını Resûl-i Ekrem'den istemiş, Resûlullah onun bu isteğini yerine getirdiği gibi yedi beyaz oğlak hediye etmiş ve ona dua etmiştir. Bişr'in oğlu Muhammed babasının Hz. Peygamber'den gördüğü madî ve mânevî desteği şiirle ifade etmiştir (İbnü'l-Esir, I, 225-226).

Resûl-i Ekrem'in Muâviye b. Sevr'e ayırdığı bir miktar yardımı onun önce kabul ettiği, ancak daha sonra kabile reisiğini ve zenginliğini dikkate alarak bu yardımı daha önemli yerlere sarfetmesini söylemek üzere tekrar Hz. Peygamber'e geldiği, Resûlullah'ın bu davranışından dolayı

MUÂVİYE b. SEVR

onu takdir ederek isteğini yerine getirdiği kaydedilmektedir. Muhtemelen Kûfe'de vefat eden Muâviye b. Sevr'in ölüm tarihi bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 304-305; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 83; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 289, 557; İbn Abdülber, *el-İsti'âb*, III, 1006, 1413; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 225-226; İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 90-91; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 53, 155-156; II, 362, 429; III, 430-431; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IX, 380-382; Ahmet Önkâl, "Bekkâ (Benî Bekkâ)", *DİA*, V, 363.

ZEKERİYA GÜLER

MUÂVİYE b. YEZİD

(معاوية بن يزيد)

Ebû Leylâ (Ebû Abdîrahmân, Ebû Yezîd) Muâviye b. Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Ümevî (ö. 64/684)

Emevî halifesi
(683-684).

43 (663) yılında doğdu; babası I. Yezîd, annesi Ümmü Hâşim bint Ebû Hâşim b. Utbe b. Rebîa'dır. Kısa süren halifeliğinde önemli bir icraatının bulunmayışı sebebiyle kendisine "Ebû Leylâ" denilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur.

Babası tarafından veliaht tayin edilen Muâviye onun ölümü üzerine 14 Rebülevvel 64'te (10 Kasım 683) tahta çıktı. Bu sırada ülkede büyük bir karışıklık hâkimdi. I. Yezîd'in ölüm haberini duyan Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de halifeliğini ilân ederek biat almaya başlamış ve hâkimiyet alanını kısa sürede genişletmişti. Öte yandan halifeliğe bağlı vilâyetlerde de itaatsizlikler görülüyor, Selm b. Ziyâd Horasan'da, Ubeydullah b. Ziyâd Basra'da kendi adına biat alıyordu. Muâviye'nin ömrü ve hilâfeti çok kısa sürdü. Kaynaklarda onun tahta çıktığı sırada on yedi-yirmi üç arasındaki bir yaşta olduğuna dair farklı rivayetler bulunmakta ve halifelik süresi de yirmi gün ile dört ay arasında gösterilmektedir. Ayrıca halifelik günlerini hasta vaziyette Hadrâ sarayında geçirdiği ve halkın huzuruna çıkamadığı, devletin idaresi ve imamlık göreviyle müşaviri Dahhâk b. Kays'ın ilgilendiği belirtilmektedir. Muâviye, farklı rivayetlere göre bir hutbesinde halka halifelik mesuliyetini taşımaktan âciz kaldığını, yerini Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi Hz. Ömer gibi birine bırakmak istediğini, fakat çevresinde böyle bir kimseyi göremediğini, yahut Hz. Ömer'in yaptığı gibi halifeyi seç-

me işiyle bir kurulu görevlendirmeyi düşündüğünü, ancak böyle bir kurulu oluşturacak uygun kişileri de bulamadığını söylemiş ve insanlara bu makama uygun şahsı kendilerinin seçmesini tavsiye etmiştir (Taberî, V, 503). Halife seçilene kadar idareyi Dahhâk b. Kays'ın yürütmesini de isteyen Muâviye, diğer bir rivayete göre bu konuşmasında dedesi Muâviye ile babası Yezîd'in Hz. Ali'ye ve evlâdına karşı yürüttükleri iktidar mücadelesinde hak-sız olduklarını belirterek onları ağır şekilde suçlamış ve öbür dünyada bunun hesabını vereceklerine inandığını dile getirmiştir (Ya'kübî, II, 254). Makdisî de halifenin bu konuşmayı, Kaderiye görüşünü benimseyen hocası Amr el-Maksûs'un kendisine, "Ya adaletle hükmet ya da görevi bırak" demesi üzerine yaptığını ileri sürmüştür (*el-Bed' ve't-târîh*, VI, 17). Fakat bazı çağdaş müellifler, Muâviye'nin halifelikten çekilmesiyle ilgili rivayetlerin siyasî ve dinî gruplar tarafından uydurulmuş olabileceğine dikkat çekmektedir (Wellhausen, s. 80; Reyysis, s. 266-267; *EP* [İng.], VII, 268). Kaynaklarda, babasının tayin ettiği memurları görevlerinde bırakan ve hiçbir tayin yapmayan II. Muâviye'nin, devlet başkanı sıfatıyla icraat olarak sadece haraçlardan merkez beytül-mâline gönderilen miktar üzerinden üçte bir oranında bir indirim yaptığı zikredilmektedir.

Hastalığının ağırlaşması üzerine yerine kardeşi Hâlid'i veliaht tayin etmesini isteyen yakınlarının ısrarlı taleplerini kendisinin halifeliğın hayrını görmediğini, bir de veliahtlığa getireceği kişinin hatalarının vebalini üstlenemeyeceğini söyleyerek geri çeviren Muâviye'nin ölüm şekli de ihtilâl konusu olmuştur. Kaynaklarda yakınları tarafından zehirletildiği, akciğerlerindeki rahatsızlık sebebiyle yahut veba yüzünden veya eceliyle öldüğüne dair rivayetler vardır. 7 Receb 64 (29 Şubat 684) tarihinde vefat edince Dimaşk'taki Bâbüssağır Kabristanı'nda babasının yanına gömüldü. Çocuğu olmayan Muâviye'den sonra iktidar aynı aile içinde Süfyânîler'den Mervânîler'e geçmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 169; V, 39; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 255; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 352-353; Belâzürî, *Ensâb*, V, 379-381; Ya'kübî, *Târîh*, II, 252-254; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 501-503; Mes'ûdî, *Mürü-cü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 82-83; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, VI, 16-17; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), LIX, 296-305; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, IV, 139; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 80-83; M. Ziyâeddin Reyysis, *İslâm'da Siyasî Düşün-*

ce Tarihi (trc. Ahmed Sarıkaya), İstanbul 1990, s. 265-267; Adnan Demircan, "Muâviye b. Yezîd ve Halifeliği", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Şanlıurfa 1996, s. 109-128; İsmail Hakkı Atçeken, "Muâviye b. Yezîd Üzerine Bir Araştırma", *SÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7, Konya 1997, s. 411-430; C. E. Bosworth, "Mu'awiya II", *EP* (İng.), VII, 268-269.

MEHMET ALİ KAPAR

MUAVVİZ b. HÂRİS

(معوذ بن حارث)

(ö. 2/624)

Avf b. Afrâ ve Muâz b. Hâris'in Bedir Gazvesi'nde şehid edilen kardeşi, sahâbî (bk. AVF b. AFRÂ; MUÂZ b. HÂRİS).

MUAVVİZÂT

(المعوذات)

Allah'a sığınırınlar anlamında İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerinin üçüne birlikte verilen isim (bk. İHLÂS SÜRESİ; MUAVVİZETEYN).

MUAVVİZETEYN

(المعوذتين)

Felak ve Nâs sûrelerinin ikisine birden verilen isim.

Kur'an-ı Kerim'in Felak ve Nâs olarak adlandırılan 113 ve 114. sûrelerine "Muavvizeteyn" (Muavvizetân), bunlara İhlâs sûresinin ilâvesiyle birlikte üç sûreye "Muavvizât" denilmiştir. Muavvizeteyn, "sığınırın, koruyan" anlamındaki muavvize kelimesinin tesniyesi muavvizetânın mansup hali olup Türkçe'de bu şekliyle yaygınlık kazanmıştır. Felak ve Nâs sûreleri ayrıca "Mukaşşiketân" (şirk ve nifaktan koruyan, tedavi eden) diye adlandırılmıştır (Mâverdi, VI, 373; Zemahşerî, IV, 245; Kurtubî, XX, 251; M. Tâhir b. Âşûr, XXX, 624). Bunun yanında Kâfirün ve İhlâs sûrelerine Mukaşşiketân denildiği gibi Berâe sûresinin bir adı da Mukaşşike'dir (Kurtubî, XX, 225; M. Tâhir b. Âşûr, XXX, 580, 610). İbn Âşûr, Felak ve Nâs sûreleri için kullanılan Muşakşikatân isminin ne sebeple verildiğini araştırmadığını belirtir (*et-Tahrîr ve't-tenvîr*, XXX, 623-624). Ancak Süyûtî'nin de işaret ettiği üzere (*el-İtkân*, I, 177) bu ad sûrelerin fesahatıyla alâkalı olmalıdır.

Muavvizeteyn şeklindeki adlandırmanın kaynağı sûrelerin ilk âyetlerinin muhtevası ile Hz. Peygamber'den rivayet edi-